

Kohti puhtaita vesiä, kestäväää maankäyttöä ja elinvoimaista Kiiminkijokiseutua

Tässä Kiiminkijoen valuma-alueen maankäyttötiekartassa kuvataan Kiiminkijoen valuma-alueen vuoteen 2050 ulottuva visio sekä vision mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet.

Maankäytön toimenpiteiden mahdollisuuksia ja vaikutuksia Kiiminkijoen valuma-alueella on arvioitu tarkemmin julkaisussa Räsänen ym. (2024; <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-903-1>).

Kiiminkijoen valuma-alue

Patoamattomaan Kiiminkijokeen virtaa vesiä noin 3 800 km²:n valuma-alueelta, joka sijaitsee Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa ja pääosin neljän kunnan (Oulu, Pudasjärvi, Puolanka, Utajärvi) alueella. Valuma-alueen asukasluku on noin 25 000 (noin 6,6 asukasta / km²).

Valuma-alueen pinta-alasta yli puolet on turvemaita. Turvemaista iso osa on ojitettu metsätaloudeksi. Kivennäismaametsiä valuma-alueesta on noin 40 %. Vesistöjen (3,5 %), maatalousalueiden (1,8 %), rakennettujen alueiden (1,5 %) ja turvetuotantoalueiden (0,6 %) kattamat pinta-alat ovat huomattavasti pienempiä.

Valuma-alueen vesistöt kuuluvat Natura-ohjelmaan. Muita merkittäviä suojelualueita ovat muun muassa Olvassuon luonnonpuisto ja Kiimingin lettojen suojelualueet. Yhteensä valuma-alueesta noin 15 % kuuluu

luonnonsuojelu- tai Natura-alueisiin.

Merkittäviä maanomistajia varsinkin valuma-alueen itäosassa ovat Metsähallituksen Metsätalous Oy ja Luontopalvelut, jotka omistavat valuma-alueen maista yhteensä noin 30 %. Valuma-alueen länsiosissa on enemmän yksityistä maanomistusta.

Alueen vesistöjen tila vaihtelee yläjuoksun erinomaisesta joidenkin sivu-uomien huonoon tilaan. Pisimmän sivujoen Nuorittajoen tila on tyydyttävä ja pääuoman alajuoksun tila hyvä. Vesistöjen tilaa on heikentänyt etenkin turvemaiden maankäyttö. Viime vuosina vedenlaatu on parantunut. Kiiminkijoki on ollut aiemmin vaelluskalojen merkittävä elinympäristö, mutta vaelluskalakannat ovat heikentyneet huomattavasti maankäytön muutosten aiheuttamien vesistövaikutusten vuoksi.

Visio ja muutokset toimintaympäristössä

Visio 2050

Vapaina virtaava Kiiminkijoki on puhtaasta vedestään ja lohikaloistaan tunnettu, arvostettu joki, jonka ympäristössä ihmiset, elinkeinot ja luonto ovat sopuissa.

- **Luonnon monimuotoisuuden huomioiminen** (EU:n biodiversiteettistrategia, luonnonsuojelu ja ennallistaminen)
- **Ilmastomuutoksen hillintä** (EU:n kansalliset ja maakunnalliset ilmastotavoitteet, maankäyttösektorin hiilensidonta ja -varastointi)
- **Ohjaukeinojen muutokset** (Valuma-alueuunnittelu, lait ja asetukset, kannustejärjestelmät, markkinapohjaiset ratkaisut, EU)
- **Ilmatoriskit ja sopeutumistarpeet** (Tulvat, kuivuus, vedenlaatu, myrskyt, kasvitautit, talven lyheneminen)
- **Kaupungistuminen ja ikääntyminen** (Kotiseutuidentiteetin muutos, autoituvat kylät, metsänomistajuuden muutos)
- **Sosiaalinen oikeudenmukaisuus** (Osallistava maankäytön suunnittelu, kansalaisyhteiskunta)
- **Luonnonvarojen käytön yhteensovittaminen** (Metsätalous, uusiutuva energia, kaivokset, veden ja maan käyttö)

Tavoitetila vuonna 2035

Kiiminkijoen vesistön ekologinen tila palautuu kestävämmän maankäytön sekä ennallistamis- ja kunnostustoimien myötä erinomaiseksi ja vaelluskalakannat vahvistuvat. Maankäytössä huomioidaan vedenlaatu, luonnon monimuotoisuus, ilmastonmuutoksen hillintä sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Kiiminkijokea ympäröi elävä maaseutu, jonka elinvoimaa ja kulttuuria pidetään yllä. Paikalliset asukkaat kokevat kotiseutunsa arvostetuksi ympäristöksi, jossa ihmiset ja elinkeinot menestyvät sopusoinnussa luonnon kanssa. Kiiminkijoen alueesta kehittyy laajasti tunnettu ja vetovoimainen luontomatkailukohde. Metsä- ja maataloudessa sekä muussa maankäytössä minioidaan haitalliset vesistövaikutukset. Monipuolisen luonnonvaratalouden toimintaedellytykset turvataan.

Tavoitteet

Puhdas vesistö ja vahvistuva kalasto

- Valuma-alueen maankäytön muutoksilla ja aktiivisilla kunnostustoimilla ennaltaehkäistään haitallisia vesistövaikutuksia ja korjataan jo aiheutuneita haittoja, hillitään äärivirtaamia sekä tuetaan luonnon monimuotoisuutta.
- Valuma-alueen maankäytön toimenpiteiden lisäksi tehdään kunnostustoimia jokiuomissa ja koskissa vaelluskalakantojen tilan parantamiseksi.

Ilmastoviisuus

- Maankäytössä tehdään monitavoitteisia toimenpiteitä, jotka myös hillitsevät ilmastonmuutosta.
- Turvemaiden maankäytössä ehkäistään turpeen hajoamista (esim. jatkuvapeitteinen metsänkasvatus, kosteikkoviljely, soiden ennallistaminen).
- Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja ilmatoriskien hallinta huomioidaan maankäytön suunnittelussa.

Hyvinvoiva luonto

- Valuma-alueen maankäytössä ja vesienhallinnassa huomioidaan luonnon monimuotoisuus sekä uhanalaisten luontotyyppien ja lajien suojelu.
- Edistetään uusia ennallistamis- ja luonnonsuojeluhankkeita.

Kokonaisvaltainen valuma-aluehallinta

- Valuma-alueen maankäyttöä kehitetään yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa monitavoitteisesti yli hallintorajojen.
- Kehitetään koordinaatorakenne, jonka avulla suunnitellaan toimenpiteitä valuma-alueella sekä edistetään niiden toteutumista.

Kuva: Utajärven kunta

- Tutkimuslaitokset seuraavat valuma-alueen toimenpiteiden ilmasto-, vesistö- ja monimuotoisuusvaikutuksia

Arvostetusta kotiseudusta huolta pitävät ihmiset

- Paikallisia toimijoita tuetaan ilmastotyössä ja luonnonhoidossa sekä muussa kotiseututyössä. Luonnon tilan elpyminen edistää ihmisten sitoutumista alueen kehittämiseen.
- Kiiminkijoen alueen monipuolinen suo-, metsä- ja jokivarsiluonto on alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti arvostettua.

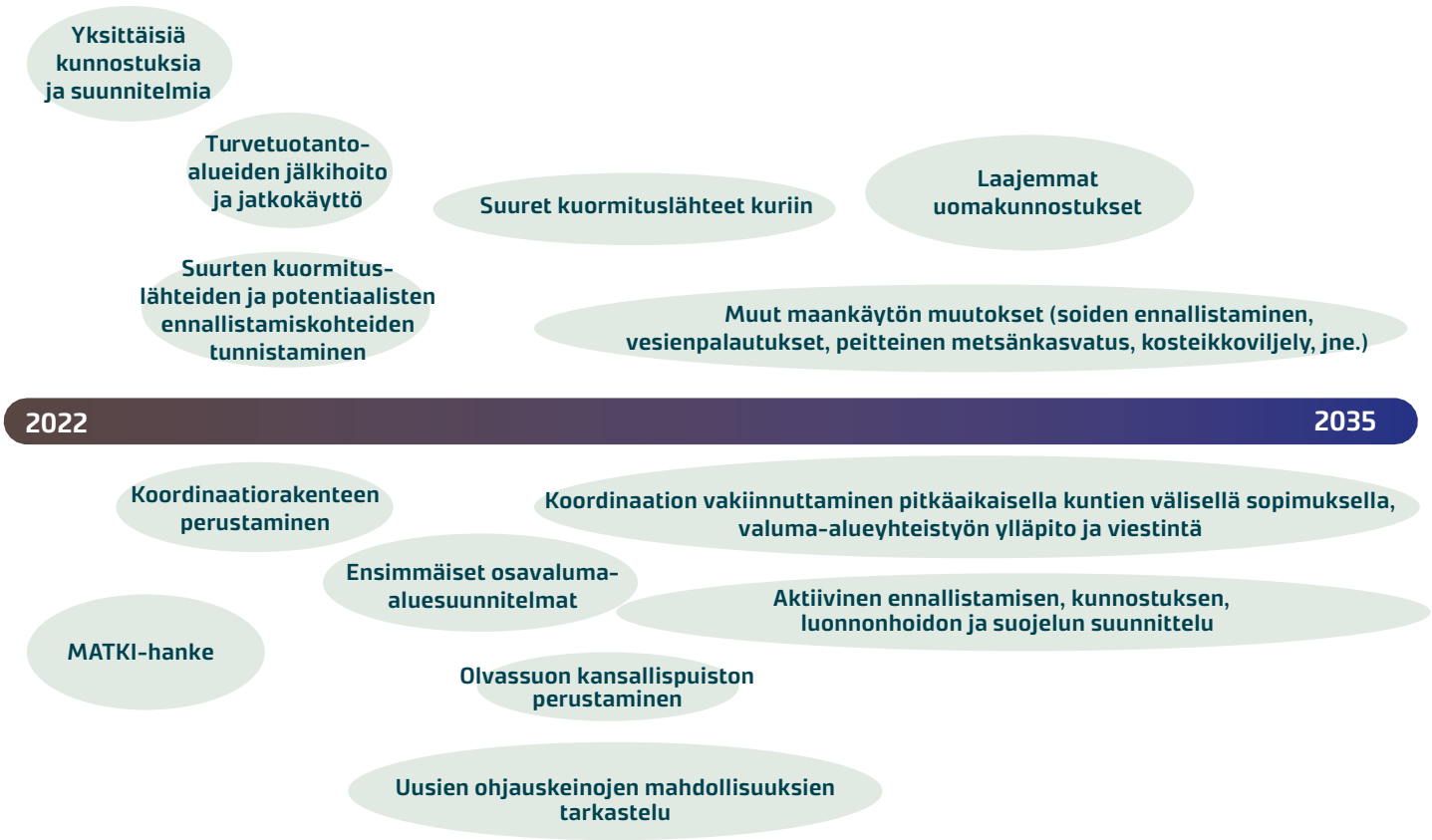
Vilkas virkistyskäyttö ja luontomatkailu

- Luonnonhoidon toimenpiteissä otetaan huomioon muiden tavoitteiden lisäksi alueiden virkistysarvot ja kestävä matkailu.
- Kiiminkijokiseutu on valtakunnan vetovoimaisimpia luontomatkailukohteita.

Elinvoimainen ja kestävä luonnonvaratalous

- Maa- ja metsätalouden toimintaedellytykset säilyvät Kiiminkijoen valuma-alueella ja haitalliset vesistövaikutukset minimoidaan kaikessa toiminnassa.
- Maankäytön kehittämisessä tuetaan monipuolista luonnonvarataloutta.
- Luonnonvarojen hyödyntäminen, uusiutuvan energian tuotanto ja maa-ainesten otto suunnitellaan osana valuma-aluehallintaa kestäväällä tavalla yhteistyössä paikallistoimijoiden kanssa.

Toimenpiteet

Valuma-aluekoordinaatio

Tausta:

Maankäytön toimenpiteiden sekä vaikuttavien ennallistamis- ja kunnostustoimien organisointi tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti valuma-alueella edellyttää toimijoiden välisen yhteistyön koordinointia sekä osaamisen ja resurssien kokoamista. Tällä hetkellä Kiiminkijoen valuma-alueella ei ole riittävästi resursoitua tahoja, joka voisi ottaa koordinoivan roolin vastuulleen.

Toimenpiteet:

- Käynnistetään valuma-aluekoordinaatiohanke, jonka aikana kehitetään pysyvä sopimus pohjainen koordinaattorirakenne valuma-aluehallintaan.

Keskeiset toimijat:

Alkuvaiheessa Metsäkeskus. Myöhemmin kuntien ja ELY-keskuksen yhteisesti rahoittama koordinaattori. Yhteistyötä yritysten kanssa.

Aikataulukutus:

Hanke 2024–2026. Hankkeen jälkeen pysyvä rakenne.

Vastaa tavoitteisiin:

Osavaluma-alueiden ennallistamis- ja kunnostussuunnitelmat

Tausta:

Yksittäisten kohteiden luonnonhoidon toimenpiteiden suunnittelu ei johda parhaaseen mahdolliseen vaikutavuuteen vesistöalueella. Toisaalta koko Kiiminkijoen valuma-alueen luonnonhoidon toimenpiteiden tarkka suunnittelu yhtenä kokonaisuutena on liian monimutkainen tavoite. Jotta voidaan arvioida toimenpiteiden yhteisvaikutuksia ja priorisoida toimenpiteitä, ennallistamis- ja kunnostussuunnitelmat täytyy kohdentaa osavaluma-alueiden tasolle.

Toimenpiteet:

- Laaditaan ennallistamis- ja kunnostussuunnitelmat kriittisimmiksi arvioituille alueille (vuodet 2025–2027).
- Tehdään suunnitelmat kaikille osavaluma-alueille viimeistään vuonna 2035.

Keskeiset toimijat:

Metsäkeskus, Metsähallitus, Kiiminkijoki-koordinaattori, kunnat, ELY-keskukset

Vastaa tavoitteisiin:

Turvetuotantoalueiden jatkokäyttö

Tausta:

Valuma-alueella on noin 22 km² entisiä tai nykyisiä turvetuotantoalueita. Ympäristövaikutusten kannalta parhaat jatkokäyttömuodot ovat suoksi ennallistaminen, kosteikkojen rakentaminen ja kuivemmillä alueilla metsittäminen. Lisäksi turvetuotantoalueet voivat soveltua aurinko- ja tuulivoiman sekä biomassan tuotantoon, jos kohteiden alueiden annetaan samalla vettyä ja kasvittua. Oleellista on yhdistää turvetuotantoalueiden jatkokäytön suunnittelu valuma-alue-suunnitteluun, jolloin turvetuotantoalueille rakennetut kosteikot voivat puhdistaa ympäröivien alueiden valumavesiä.

Toimenpiteet:

- Selvitetään nykyisten ja entisten turvetuotantoalueiden nykytila ja maanomistusrakenteet.
- Suunnitellaan alueiden jatkokäyttö osana valuma-alue-suunnittelua.
- Perustetaan soveltuville alueille kosteikkoja tai ennallistetaan suoksi.

Keskeiset toimijat:

Alueiden maanomistajat, ELY-keskus, Kiiminkijoki-koordinaattori, turvetuotannon harjoittajat

Vastaa tavoitteisiin:

Suuret kuormituslähteet

Tausta:

Paikallistoimijat ovat tunnistaneet monia suuria pistemäisiä tai alueellisia vesistökuormituslähteitä valuma-alueella. Näiltä kohteilta aiheutuvan kuormituksen vähentäminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta vedenlaatua saadaan parannettua. Lisäksi oleellista on tunnistaa mahdolliset tulevat suuret kuormituslähteet (esim. kaivokset, maanotto, vedenotto) ja minimoida niiden vaikutukset. Huomiota tulee kiinnittää myös happamiin sulfaattimaihin ja mustaliuskealueisiin.

Toimenpiteet:

- Koostetaan tieto suurista kuormituslähteistä ja tarkastetaan kohteet maastokäyntien avulla.
- Suunnitellaan ja toteutetaan ennallistamis- ja kunnostustoimet kriittisillä kohteilla.
- Vaikutetaan päätöksentekoon, jotta mahdollisten tulevien kuormituslähteiden ympäristövaikutukset saadaan minimoitua.

Keskeiset toimijat:

Alueen kunnat ja ympäristönsuojeluviranomaiset, Metsäkeskus ja Metsähallitus metsätalouden aiheuttamien päästöjen osalta, asukkaat ja paikallisyhdistykset

Vastaa tavoitteisiin:

Vesienpalautus

Tausta:

Vesienpalautus tarkoittaa vesien johtamista suolle tai kosteikolle ympäröivältä ojitetulta metsätalousalueelta. Vesienpalautuksen avulla voidaan ennallistaa suoluontoa ja puhdistaa metsätalouden vesiä. Valuma-alueella on arviolta jopa 1000 km² vesienpalautukseen soveltuvia kitu- ja joutomaita.

Toimenpiteet:

- Selvitetään osavaluma-aluekohtaisesti vesienpalautukseen soveltuvat kohteet.
- Tavoitteena on toteuttaa vesienpalautuksia 30 kohteella ja noin 10 km²:n aalla.

Keskeiset toimijat:

Metsäkeskus, metsänomistajat, metsänhoitoyhdistykset, metsäyhtiöt, kunnat, Metsähallitus Luontopalvelut, Metsähallitus Metsätalous Oy, järjestöt, säätiot, maanomistajat

Vastaa tavoitteisiin:

Soiden ennallistaminen

Tausta:

Valuma-alueella on noin 1 200 km² metsäjitettuja soita, joista metsätaloudellisesti kannattamattomia on noin neljäsosa. Soiden ennallistamisen avulla voidaan vähentää vesistökuormitusta ja palauttaa alkuperäistä suoluontoa. Positiivisimmat ja varmimmat luontovaikutukset saadaan ennallistamalla reheviä ja keskiravinteisia soita. Rehevien soiden ennallistaminen tuottaa myös ilmastohyötyjä.

Toimenpiteet:

- Selvitetään osavaluma-aluekohtaisesti ennallistettavaksi soveltuvat suokohteet.
- Tavoitteena on ennallistaa soita 100 km² keskittyen reheviin ja keskiravinteisiin kohteisiin, jotka mieluiten ovat metsätaloudellisesti kannattamattomia.
- Jätetään heikkotuottoiset suot metsätalouden ulkopuolelle ja ennallistetaan soveltuvien osien.

Keskeiset toimijat:

Metsähallitus Metsätalous Oy, Metsähallitus Luontopalvelut, metsänomistajat, Metsäkeskus, metsänhoitoyhdistykset, metsäyhtiöt, kunnat, ELY-keskus/ Priodiversity-LIFE, järjestöt, säätiöt, maanomistajat

Vastaa tavoitteisiin:

Peitteinen metsänkasvatus

Tausta:

Peitteisen metsänkasvatuksen avulla voidaan vähentää metsätaloudesta aiheutuvaa vesistökuormitusta ja kasvattaa metsien hiilinieluja ja -varastoja. Lisäksi peitteisellä metsänkasvatuksella on positiivisia luontovaikutuksia ja se on joissain tapauksissa taloudellisesti kannattavampaa kuin jaksollinen metsänkasvatus. Valuma-alueella on metsätalousmaata noin 1 400 km² kivennäismailla ja 800 km² turvemailla.

Toimenpiteet:

- Tarkastellaan kohdekohtaisesti peitteisen metsätalouden edellytykset ja siirrytään peitteiseen metsänkasvatukseen mahdollisilla kohteilla.
- Tavoitteena on siirtyä peitteiseen metsänkasvatukseen vähintään 500 km²:n alueella, josta vähintään puolet on turvemaata.

Keskeiset toimijat:

Metsähallitus Metsätalous Oy, Metsähallitus Luontopalvelut, metsäyhtiöt, metsänomistajat, kunnat, metsänhoitoyhdistykset, Metsäkeskus

Vastaa tavoitteisiin:

Muut metsätaloustoimet ja suojelutoimet

Tausta:

Muilla metsätaloustoimilla, kuten talousmetsien luonnonhoidolla, pintavalutuskentillä ja kosteikoilla, suojakaistoilla sekä kiertoajan pidentämisellä voidaan saada aikaan merkittäviä ympäristöhyötyjä. Vastavasti metsien suojelun ja muiden luonnonsuojelukohdeiden avulla voidaan lisätä pysyvämmiin hiilivarastoja ja turvata arvokkaiden kohteiden luontoarvot. Lisäksi virtaamansäätöratkaisujen avulla voidaan vähentää ali- ja ylivirtaamia, vaikka niiden vaikutus vedenlaadun parantamisessa on rajallinen.

Toimenpiteet:

- Tehostetaan luonnonhoitoa kaikilla metsätalousalueilla.
- Perustetaan FSC-sertifikaatin mukaiset suojakaistat jokaisen vesistön yhteyteen.
- Etsitään aktiivisesti suojeltavia metsäkohteita.
- Vältetään ojien kunnostusta.
- Esimerkkinä suojelutoimista perustetaan Olvassuon kansallispuisto.

Keskeiset toimijat:

Metsähallitus Metsätalous Oy, Metsähallitus Luontopalvelut, Metsäkeskus, metsänomistajat, metsänhoito-yhdistykset, kunnat, ELY-keskus/Priodiversity-LIFE

Vastaa tavoitteisiin:

Vesistökunnostushankkeet

Tausta:

Tiettyyn vesistöosaan kohdistuvalla vesistökunnostushankkeella voidaan parantaa vesistön ekologista tilaa, kalojen lisääntymismahdollisuuksia ja elinolosuhteita, virkistyskäyttämömahdollisuuksia sekä luonnon monimuotoisuutta. Vesistökunnostukseen liittyy aina valuma-alueelta aiheutuvan kuormituksen selvitys sekä valuma-aluekunnostustoimien suunnittelu, joka voidaan toteuttaa osana hanketta tai omana toimenpiteenään vesistökunnostushankkeen rinnalla.

Toimenpiteet:

- Kootaan yhteen jo toteutetut vesistökunnostushankkeet hyödyntäen esimerkiksi Vesistökunnostajan karttapalvelua.
- Kytetään vesistökunnostushankkeet osaksi valuma-alue suunnittelua.
- Priorisoidaan yhdessä sovituin kriteerein potentiaalisimmat kunnostuskohteet ja toteutetaan kunnostukset.

Kuva: Utjärven kunta

Keskeiset toimijat:

Osakaskunnat, erilaiset yhdistykset, kunnat, Kiiminkijoki-koordinaattori

Vastaa tavoitteisiin:

Turveltojen vettäminen ja metsittäminen

Tausta:

Turveltojen kosteikkoviljely tai muuntaminen kosteikoiksi on yksi tehokkaimmista maankäytön ilmastotoimista. Valuma-alueella on noin 10 km² turveltoja, jotka olisi mahdollista vettä kosteikoksi tai kosteikkoviljelykäyttöön. Vastaavasti turveltojen metsittämisen ilmastohyödyt ovat merkittävät. Metsittämien soveltuu etenkin kuivemmille turveltoaloille. Valuma-alueella on noin 15 km² metsittämiseen soveltuvia turveltoja.

Toimenpiteet:

- Selvitetään kohdekohtaisesti edellytykset kosteikkoviljelylle, vettämiselle ja metsittämiselle.
- Vetetään kosteikoiksi soveltuvat ja heikkotuottoiset turvelloja ja jätetään ne pois maatalouskäytöstä.
- Siirrytään mahdollisuuksien mukaan kosteikkoviljelyyn.
- Metsitetään soveltuvat heikkotuottoiset turvelloja. Keskitytään kohteisiin, jotka eivät sovellu vettämiselle ja jotka eivät sijoitu maisemallisesti arvokkaille alueille.

Keskeiset toimijat:

Maanviljelijät ja muut maanomistajat, ProAgria Oulu, MTK ja muut maatalouden asiantuntijaorganisaatiot, kuntien maaseututoimi

Vastaa tavoitteisiin:

Muut maataloustoimenpiteet

Tausta:

Muiden maataloustoimenpiteiden kuin turvepeltojen vettämisestä ja metsittämisestä ilmasto- ja vesistövaikutukset ovat vaikeammin laskettavissa. Erilaisilla hiiliviljelytoimilla, kasvipeitteisyyden lisäämisellä, maatalouden vesien- suojelutoimenpiteillä (muun muassa suojakaistat, kaksitasouomat) sekä perinnebiotooppien hoidolla voidaan parantaa vesistöjen tilaa, edistää luonnon monimuotoisuutta ja vähentää ilmastopäästöjä.

Toimenpiteet:

- Otetaan hiiliviljelytoimenpiteitä ja vesien- suojelutoimenpiteitä käyttöön nykyistä enemmän ja kohdennetummin.
- Hyödynnetään toimenpiteiden suunnittelussa viljelijän Ympäristökioskia sekä muita työkaluja.
- Kartoitetaan potentiaaliset perinnebiotoopit ja perinnemaisemat ja edistetään niiden hoitotoimen- piteitä.

Keskeiset toimijat:

Maanviljelijät, ProAgria Oulu, MTK ja muut maatalou- den asiantuntijaorganisaatiot, kuntien maaseututoimi

Vastaa tavoitteisiin:

Tutkimus ja seuranta

Tausta:

Ennallistamistoimien ja maankäytön muutosten ilmasto-, luonto- ja vesistövaikutuksista puuttuu tutkimustietoa. Tietoa tarvitaan yksittäisten toimen- piteiden vaikutuksista ja etenkin kokonaisvaltaisen, valuma-alueen ennallistamisen ja kunnostuksen kokonaisvaikutuksista. Ennallistamistoimien hyväk- syttävyyttä ja koko valuma-alueen toimenpiteiden suunnittelua edistäisi kattavampi ympäristön tilan seuranta ja tutkimustoiminta. Lisäksi maankäytön muutosten sosiokulttuuriset ja taloudelliset vaikutuk- set on tärkeä tunnistaa.

Toimenpiteet:

- Tutkitaan ja selvitetään maankäytön toimenpiteiden ja ennallistamisen vaikutuksia.
- Osallistetaan kansalaisia ja paikallisia toimijoita ympäristön seurantaan.

Keskeiset toimijat:

Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Oulun yliopisto, Kiiminkijoki-koordinaattori, paikallisyhdis- tykset

Vastaa tavoitteisiin:

Viestinnän ja yhteistyön lisääminen

Tausta:

Yhteistyön ja tiedonvaihdon lisääminen yksittäisten toimijoiden ja organisaatioiden välillä on olennaista kestäväen maankäytön edistämiseksi. Monikanavainen viestintä tavoittaa alueen asukkaat ja Kiiminkijoki-seudun ulkopuolisia toimijoita. Tarkoituksenmukainen viestintä parantaa myös alueen tunnettuutta. Tämä lisää myös virkistyskäytön ja matkailun edellytyksiä. Lisäksi paikallisyhdistyksiä ja -toimijoita tulee tukea luonnonhoito- ja kunnostustöissä. Hallinnan yksiköksi on otettava valuma-alue, koska vesistöjen rajat ja veden virtaus eivät noudata kunnallisia hallintorajoja.

Toimenpiteet:

- Viestitään aktiivisesti ja monikanavaisesti Kiiminkijoen mahdollisuuksista, tapahtumista ja toiminnasta.
- Koordinoidaan toimintaa valuma-alueella ja suunnitellaan sitä yhdessä.
- Tuetaan ja neuvotaan paikallisia kunnostustoimijoita sekä maanomistajia.
- Selvitetään rahoitusmahdollisuudet ja hyödynnetään niitä aktiivisesti.
- Kootaan suunnitelmat ja toimenpiteet Vesistökuunnostajan karttapalveluun.

Keskeiset toimijat:

Kiiminkijoki-koordinaattori, MTK, metsänhoitoyhdistykset, ProAgria Oulu / VYYHTI-verkosto, kunnat, ELY-keskukset, kaikki alueen toimijat

Vastaa tavoitteisiin:

Taloudellisten ja muiden ohjauskeinojen mahdollisuuksien tarkasteleminen

Tausta:

Maanomistajien motivointi ennallistamis-, suojele- ja muihin toimenpiteisiin on hankalaa ilman riittäviä kannusteita. Luonnonarvo- ja hiilikauppa voivat tarjota mahdollisuuden korvata maanomistajille ennallistamisen ja suojelelun taloudellisia kustannuksia. Julkisen sektorin rahoituksen lisäksi on tarpeen kehittää markkinaehtoisesti saastuttaja maksaa -periaatteella toimiva järjestelmä, yritysten ympäristövastuullisuutta ja vapaaehtoisia kompensatiojärjestelmiä. Luonnonarvo- ja hiilikaupan lisäksi myös muita taloudellisia ja poliittisia ohjauskeinoja tulee kehittää, jotta maankäytössä voidaan tehdä ympäristön kannalta kestäviä muutoksia.

Toimenpiteet:

- Selvitetään mahdollisuuksia alueelliselle tai valtakunnalliselle rahastolle, joka tukee maanomistajien maankäytön ratkaisuja ja joka perustuu saastuttaja maksaa -periaatteelle.
- Vaikutetaan aktiivisesti päätöksentekoon, jotta taloudelliset ja poliittiset ohjauskeinot tukevat ympäristön kannalta kestäväää maankäyttöä.

Keskeiset toimijat:

Kiiminkijoki-koordinaattori, tutkimuslaitokset, yritykset

Vastaa tavoitteisiin:

Kuva: Utajärven kunta

Esimerkkejä toteutuksista

Valuma-aluekoordinaatio: Iijoki

- Iijoki-sopimuksen (2019-2023) yhteydessä perustettiin koordinaatorakenne vesistövision toteuttamiseen.
- Koordinaattori on ylläpitänyt yhteistyötä eri sidosryhmien ja maanomistajien välillä. Koordinaattori on lisäksi toiminut projektipäällikkönä ja asiantuntijana useassa hankkeessa, vastannut viestinnästä ja osallistunut alueellisiin yhteistyöryhmiin.
- Iijoki-sopimuksen osapuolet ja rahoittajat ovat: li, Oulu, Taivalkoski, Metsähallitus, PVO-Vesivoima Oy, Neova, Turveruukki ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

Luonnonhoitokohde: Jurvasenlammen kosteikko

- Kuivatulle Jurvasenlammelle rakennettiin kosteikko puhdistamaan metsäojituksilta ja Alalamminsuon turvetuotantoalueelta tulevia valumavesiä
- **Toimija:** Metsänhoitoyhdistys Oulun seutu.
- **Rahoitus:** noin 60 000 € (Kamera)

Kalataloudellinen kunnostustyö: Sämppikosken kutusoraikot

- Sämppikoski on perattu tukinuiton vuoksi. Koski on osan vuodesta laajoilta osin vedetön ja virtaama keskittyy uittouomaan. Talvella ongelmana ovat avatun uittorännin alapuoliset hyydepadot.
- Koskeen tehtiin 35 kutusoraikkoa ja uoman profiilia muutettiin luonnonmukaisemman kaltaiseksi.
- **Toimija:** Kiiminkijoki ja -suisto kuntoon ry
- **Rahoittaja:** Lapin ELY-keskus (90 % osuus), paikallisyhdistykset

Maatalouden vesiensuojelu- kosteikko

- Peltoalueelle perustettava 1,25 ha kosteikko, joka vähentää 30 ha valuma-alueelta aiheutuvaa kuormitusta ja lisää luonnon monimuotoisuutta
- **Toimija:** maanviljelijä
- **Rahoitus:** ei-tuotannollisten investointien tuki (CAP27, max. 12 000 €/ha toteutuneiden kulujen mukaan), kosteikon hoitoon haettava kosteikon hoitosopimusta (5 v tuki, 500 €/ha/v)

Valuma-alue- kunnostushanke: Jolosjoki

- Jolosjärveen on kohdistunut voimakasta vesistökuormitusta esimerkiksi Varpasuon entiseltä turvetuotantoalueelta. Järvestä laskeva Jolosjoki on tukinuittojen takia aikanaan perattu.
- Jolosjoen valuma-alueen kunnostushanke on toteutettu useassa vaiheessa sisältäen monia erilaisia toimenpiteitä. Jolosjoessa on tehty lisäksi kalataloudellisia kunnostuksia.
- **Toimija:** Kiiminkijoki ry
- **Rahoittajat:** ympäristöministeriö, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus ja paikallisyhdistykset

Mahdollisia rahoituslähteitä

- **Metka-tuet**
  - Tukea esimerkiksi suometsän hoitoon ja metsien luonnonhoitoon
- **Helmi-ohjelma**
  - Ympäristön tilaa parantavat ennallistamis-, kunnostus- ja hoitotoimet
- **SOTKA-kosteikot**
  - Kosteikot vesilinnuille, luonnon monimuotoisuuden parantaminen
- **Maaseuturahasto; ilmastoysteistyöhankkeet, luonnonvarayhteistyöhankkeet, yleishyödylliset ympäristöinvestoinnit**
  - Laajemmat hankkeet; ELY-keskus
  - Pienemmät, paikalliset hankkeet; Leader -rahoitus: Oulun Seudun Leader. Leader-toimintaryhmät rahoittavat kehittämis- ja investointihankkeita strategiansa mukaisesti. Oulun Seudun Leader -toimintaryhmän strategian yksi painopiste on ympäristö
- **Viljelijöiden Ympäristökorvaus (CAP27-suunnitelma)**
  - Muun muassa: Ei-tuotannollisten investointien tuki (kosteikot, kaksitasouomat jne.), kosteikon hoitotuki (5v sopimus), yhteinen ojitusinvestointi, ympäristösitoumuksen lohkokohtaiset toimenpiteet (suojavyöhyke, valumavesien hallinta, turveltojen nurmet)
  - Vesiensuojelukosteikkojen lisäksi tukea haettavissa myös ilmasto- ja monimuotoisuuskosteikkojen toteutukseen
- **METSO-ohjelma**
  - Tukea metsäkohteiden pysyvään ja määräaikaiseen suojeluun
- **Vesien- ja merenhoidon sekä vesistö-, vesitalous- ja kalataloustoimenpiteiden avustukset; ELY-keskus**
  - Avustusta voidaan myöntää yleishyödyllisiin hankkeisiin, joiden tarkoituksena on edistää vesistöjen monipuolista käyttöä ja hyvää tilaa, turvata luonnon monimuotoisuutta, vahvistaa uhanalaisten tai vaarantuneiden kalakantojen elinvoimaisuutta tai vähentää tulva- ja kuivuusriskejä. Tukea voidaan myöntää myös vesiluonnonvarojen kestäväää käyttöä edistäviin kehittämishankkeisiin.
- **Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto**
  - JTF-hankkeilla voidaan kunnostaa ja ennallistaa entisiä turvetuotantoalueita sekä kunnostaa turvetuotannon kuormittamia vesistöalueita. Lisäksi hankkeet voivat kytkeytyä turvetuotannosta poistuvien soiden ennallistamiseen ja jälkikäyttöön liittyvien edellytysten ja mahdollisuuksien selvityksiin ja pilotointeihin.
- **Hiili- ja luontokompensaatiot**
- **Luonnonperintösäätiö ja muut säätiöt**

Tietokortti on kirjoitettu Maankäyttösektorin ilmasto-toimenpiteiden yhteissuunnittelu Kiiminkijoen valuma-alueella (MATKI) -hankkeessa. Tietokortin tekoon ovat osallistuneet Aleksi Räsänen, Hanna Kekkonen, Janne Miettinen, Katri Kärkkäinen, Sakari Sarkkola, Mika Nieminen (Luonnonvarakeskus), Olli Haanpää, Hannu I. Heikkinen, Simo Sarkki, Kaisa Yliperttula (Oulun yliopisto), Matti Välimäki, Ville Koukkari, Maria Isolahti (Suomen metsäkeskus) ja Riina Rahkila (ProAgria Oulu). Tietokorttia on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä sidostahojen kanssa muun muassa työpajatyöskentelyn avulla.

Lisätietoja

Räsänen, A., Miettinen, J., Kekkonen, H., Haanpää, O., Nieminen, M., Sarkkola, S., Pukkala, T., Mäntymaa, E., Sarkki, S., Yliperttula, K., Ruohonen, A., Kikuchi, K., Isolahti, M., Koukkari, V., & Heikkinen, H. I. 2024. Kiiminkijoen valuma-alueen maankäyttö : Potentiaaliset toimenpiteet ja niiden vaikutukset. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 32/2024. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 62 s
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-903-1>

Yhteystiedot:

Luonnonvarakeskus:
etunimi.sukunimi@luke.fi
puh. +358 29 532 6000 (vaihde)

Oulun yliopisto:
etunimi.sukunimi@oulu.fi
puh. +358 29 448 0000 (vaihde)

Suomen metsäkeskus:
etunimi.sukunimi@metsakeskus.fi
puh. +358 29 432 400

